

I. ROZPRAWY I ANALIZY

DOI: 10.17951/et.2024.36.129

Anna Kaganiec-Kamieńska

Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska

ORCID: 0000-0002-6260-8789

e-mail: a.kaganiec-kamienska@uj.edu.pl

Ideologie językowe w programach wyborczych Nowej Partii Postępowej w Portoryko

Language Ideologies in the Political Party Programs of the New Progressive Party in Puerto Rico

Abstract: The aim of this article is to analyze language ideologies towards Spanish, English and bilingualism articulated in selected political party programs (or party platforms, *programa de gobierno*) of the New Progressive Party (NPP) in Puerto Rico after 2000. The study examines the beliefs, declarations, and objectives related to the main language ideologies on the island, regarding: (1) Spanish as the national language of Puerto Ricans (monolingualism); (2) English as the language of American citizens and the U.S. federal government (monolingualism); (3) English as a resource for social and economic advancement (linguistic instrumentalism and/or linguistic entrepreneurship); (4) bilingualism as a resource for social and economic advancement (linguistic instrumentalism and/or linguistic entrepreneurship); (5) English as a global language (perceived as a universal means of communication). The article examines the programs presented during the general elections that led to the NPP candidates assuming the positions of governors: Luis Fortuño (2009–2013), Ricardo Rosselló (2017–2019), and Pedro Pierluisi (2021–2024). This analysis is contextualized within the language debates that form part of the island's long history of the coexistence of Spanish and English since 1898.

Keywords: Puerto Rico; language ideology; Spanish language; English language; political party program/party platform; New Progressive Party; bilingualism

1. Wprowadzenie

Od 1898 roku, po czterystu latach zależności kolonialnej od Hiszpanii, Portoryko jest związane politycznie ze Stanami Zjednoczonymi. W 1952

roku uzyskało status „Wolnego Państwa Stowarzyszonego” (hiszp. Estado Libre Asociado; ang. Commonwealth of Puerto Rico). Na wyspie współistnieją obecnie trzy główne stanowiska dotyczące jej statusu politycznego. Za przyłączeniem Portoryko do USA jako 51. stanu opowiada się, na przykład, Nowa Partia Postępowa (Partido Nuevo Progresista, PNP). Utrzymanie statusu stowarzyszenia z USA wspiera Ludowa Partia Demokratyczna (Partido Popular Democrático, PPD). Trzecią grupę stanowią zwolennicy uzyskania przez wyspę niepodległości.

Celem artykułu jest analiza ideologii językowych odnoszących się do hiszpańskiego, angielskiego oraz dwujęzyczności zawartych w programach wyborczych (*programa de gobierno*) Nowej Partii Postępowej (Partido Nuevo Progresista, PNP) w Portoryko po 2000 roku. Autorka skupia się na wyrażonych w nich przekonaniach, deklaracjach i zamiarach wpisujących się w główne ideologie językowe obecne na wyspie. Programy te należy rozważać w szerszym kontekście długiej historii współistnienia hiszpańskiego i angielskiego w Portoryko.

Ideologie językowe, czyli kulturowe i społeczne przekonania na temat języków, posługujących się nimi społeczności i określonych praktyk językowych (cf. Irvine 2012), są kształtowane w określonych okolicznościach. Są też ściśle powiązane z politycznymi i społecznymi celami przyświecającymi poszczególnym grupom. W rezultacie odzwierciedlają i utrwalają hierarchie społeczne, a także odgrywają ważną rolę w formowaniu relacji władzy (cf. Cavanaugh 2020). W istotny sposób kształtują związek między językiem a tożsamością zbiorowości i jednostki. Mogą również mieć wpływ na utrzymanie lub utratę języka w danej społeczności. Przekonania rządzących na temat „jakości”, statusu, prestiżu czy wartości języków (i ich użytkowników) nabierają szczególnego znaczenia w kontekście takich instytucji społecznych jak szkolnictwo oraz prawo, które odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu i organizowaniu porządku społecznego (Bourdieu i Passeron 2006; Woolard and Schieffelin 1994). Przykładowo, postrzeganie i traktowanie języka w kategoriach problemu, prawa lub zasobu (Ruíz 1984) znajduje odzwierciedlenie we wdrażanej polityce językowej i edukacyjnej, te zaś pomagają dominującej grupie kształtować relacje i hierarchie społeczne. Również w Portoryko hiszpański i angielski stanowią część „szerszych struktur władzy” (cf. Cavanaugh 2020; na temat ideologii językowych zob. też np.: Schieffelin, Woolard i Kroskrity 1998; Heller 2010).

W kontekście Portoryko warto zwrócić uwagę na trzy ideologie. Pierwszą z nich jest ideologia jednojęzyczności. W ujęciu Fuller (2019: 123), „normatywna jednojęzyczność” (*normative monolingualism*) zakłada, że „naturalnym” stanem dla jednostki lub państwa jest jednojęzyczność” oraz „jeśli

używa się więcej niż jednego języka, języki te muszą pozostać ściśle oddzielone”. Włącza ona zarówno ideologię „jeden naród – jeden język”, zgodnie z którą język jest nierozdzielnie związany z „duchem” narodu, jak i ideologią puryzmu, nadającą znaczenie formie tego języka. Przykładem państwa, w którym ideologia jednojęzyczności odgrywa ważną rolę jest USA, gdzie angielski uzyskał niekwestionowany status języka dominującego, choć nie jest tam językiem oficjalnym (zob. np. Wiley 2000).

Dwie kolejne ideologie (wielojęzyczności) powiązane są z językiem jako zasobem (*resource*) (cf. Heller 2010). Są to, w ujęciu Parka i Wee (2021) „językowy instrumentalizm” (*linguistic instrumentalism*) i „językowa przedsiębiorczość” (*linguistic entrepreneurship*). Pierwszy z nich „ocenia znaczenie języka pod względem [jego] przydatności w osiąganiu celów użytecznych, takich jak rozwój ekonomiczny lub mobilność społeczna” (Park i Wee 2021: 66). Natomiast ideologia językowej przedsiębiorczości zakłada, że „strategiczne wykorzystanie zasobów związanych z językiem w celu zwiększenia swojej wartości w świecie” jest swoistym „imperatywem moralnym” – specyficznym nakazem czy zobowiązaniem. Język służy zatem „zwiększaniu własnego kapitału ludzkiego” (De Costa, Park i Wee 2016: 696), jest raczej zasobem zwiększającym konkurencyjność na rynku edukacji i pracy, niż służącym stricte komunikacji (Park i Wee 2021). A zatem, „powiązanie nauki języka z lepszymi możliwościami zdobycia wykształcenia czy zatrudnienia, jako narzędzia samorozwoju i wzmocnienia kapitału ludzkiego” jest nie tylko strategią uczenia się języka, ale „dowodem przedsiębiorczości językowej” jednostki i grupy (De Costa, Park i Wee 2016: 697).

Artykuł podzielono na dwie części. W pierwszej zarysowano historię polityczną i językową Portoryko, z uwzględnieniem ideologii i polityk językowych, jak również najważniejszych debat językowych po 1898 roku. Na drugą część składa się analiza treści trzech programów wyborczych partii Partido Nuevo Progresista po 2000 roku. Analizę ograniczono do programów zaprezentowanych podczas wyborów powszechnych, w wyniku których kandydaci PNP objęli stanowisko gubernatora, a mianowicie: Luis Fortuño (2009–2013), Ricardo Rosselló (2017–2019) oraz Pedro Pierluisi (2021–2024). Skupiono się na wyrażonych w tych programach przekonaniach, deklaracjach i zamiarach, które wpisują się w główne ideologie językowe w Portoryko i dotyczą: (1) hiszpańskiego jako języka narodowego Portorykańczyków (ideologia jednojęzyczności); (2) angielskiego jako języka obywateli amerykańskich i rządu federalnego USA (ideologia jednojęzyczności); (3) angielskiego jako zasobu służącego osiągnięciu korzyści ekonomicznych i/lub awansu społecznego (językowy instrumentalizm i językowa przedsiębiorczość); (4) dwujęzyczności jako zasobu służącego osiągnięciu korzyści ekonomicznych i/lub awansu

społecznego (językowy instrumentalizm i językowa przedsiębiorczość); (5) angielskiego jako języka globalnego (postrzeganego jako uniwersalny środek komunikacji).

2. Historia polityczna i językowa Portoryko

2.1. Od przejścia wyspy do Wolnego Państwa Stowarzyszonego

Przejście Portoryko przez Stany Zjednoczone w 1898 roku zostało początkowo dobrze przyjęte w wielu sektorach społeczeństwa, widziano w nim bowiem pozytywną zmianę po kolonialnych rządach Hiszpanii (Ayala i Bernabe 2007). Jednak w konsekwencji przyniosło ono głębokie i radykalne przekształcenia, które zachwiały poczuciem tożsamości mieszkańców wyspy.

2.1.1. Ideologie i polityka językowa USA wobec Portoryko

Prowadzona przez USA w pierwszych dekadach XX wieku kulturowa polityka amerykańizacji była intensywnie wdrażana w obszarze edukacji. Używane w szkołach podręczniki promowały asymilację i podkreślały nadrzędną wartość kultury amerykańskiej czy też szerzej – anglosaskiej (Negrón de Montilla 1975; Navarro 2010).

Celem polityki językowej Amerykanów, realizowanej w duchu ideologii „jeden naród – jeden język”, była asymilacja językowa Portorykańczyków (*English monolingualism*). Wielu ówczesnych amerykańskich urzędników nie postrzegało hiszpańskiego jako języka ważnego, ani wartościowego, co ilustruje fakt, że pierwszy Komisarz ds. Szkolnictwa, Victor Clark, określił go mianem *patois*, czyli jako odmianę językową o niskim statusie. Rządzący uważali angielski za język nadrzędny, o wyższym prestiżu i statusie. Wiązano go z obywatelstwem amerykańskim, a w jego nauczaniu widziano narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego.

W 1902 roku angielski i hiszpański ustanowiono dwoma językami oficjalnymi w sferze administracji i sądownictwa. Regulacja ta faworyzowała jednak *de facto* angielski, którego używało wówczas jedynie 4 procent mieszkańców wyspy, bowiem językowi zdecydowanej mniejszości populacji nadano funkcje związane ze sprawowaniem władzy i kontroli (Barreto 2002). Znajomość hiszpańskiego nie była też warunkiem koniecznym, by zasiadać w lokalnej Izbie Delegatów, ponieważ Ustawa Forakera z 1900 roku dała taką możliwość osobom posiadającym umiejętność czytania i pisania w którymkolwiek z tych dwóch języków. Na mocy tej ustawy powołano także U.S. District Court of Puerto Rico, ustanawiając angielski językiem posiedzeń sądu.

2.1.2. Reakcja. Hiszpański jako język portorykańskości

Chociaż wprowadzenie angielskiego do szkół publicznych po 1898 roku zostało początkowo dobrze przyjęte (Osuna 1949), pozytywne nastroje nie utrzymały się długo. Przyczyniło się do tego kilka czynników. Po pierwsze, angielski ustanowiono językiem nauczania w szkołach publicznych – od 1902 do 1916 roku nauka w szkołach publicznych odbywała się wyłącznie po angielsku, a po 1916 roku w połączeniu z hiszpańskim (Torres-González 2002). Po drugie, polityki językowe ulegały częstym zmianom, zależnym od decyzji kolejnych, mianowanych przez USA, sekretarzy ds. szkolnictwa. Po trzecie, niewłaściwie przygotowani językowo miejscowi nauczyciele zapewniali uczniom jedynie ograniczony dostęp do nauki języka angielskiego i nauki w tym języku na dobrym poziomie, a niedostosowane materiały dydaktyczne nie ułatwiały uczniom zdobywania odpowiednich kompetencji. Po czwarte, lokalni nauczyciele byli nierówno traktowani w porównaniu z nauczycielami przyjeżdżającymi z USA (Negrón de Montilla 1975; Osuna 1949). Prowadziło to do zdecydowanego oporu przeciwko narzuceniu angielskiego, co w rezultacie uniemożliwiło wykształcenie się w społeczeństwie dwujęzyczności (Resnick 1993).

Z biegiem czasu, a szczególnie po nadaniu Portorykańczykom obywatelstwa amerykańskiego w 1917 roku (co zdaniem wielu oznaczało, że wyspa pozostanie w rękach amerykańskich na stałe i nigdy nie uzyska niezależności) hiszpański zaczęto postrzegać jako symbol tożsamości narodowej, a angielski jako zagrożenie dla portorykańskości i samego hiszpańskiego (Algrén de Gutiérrez 1987). Z kolei w mieszanii języków często widziano – zgodnie z ideologią puryzmu – zanieczyszczenie hiszpańskiego. Kluczową rolę w powiązaniu hiszpańskiego z tożsamością narodową odegrały lokalne elity, w czym ważny udział miało Stowarzyszenie Nauczycieli (Asociación de Maestros de Puerto Rico). Niektóre stwierdzenia kluczowych polityków i intelektualistów tego okresu przywodzą na myśl niemieckich romantyków, dla których język był esencją narodu, jego zasadniczym budulcem i spoiwem¹. Torres González (2002, 113) określa lata 1900–1930 jako okres „wykuwania portorykańskiego nacjonalizmu językowego”. W 1946 roku miały z kolei miejsce wydarzenia znane jako „Spór o język” (*Pleito del idioma*), kiedy Senator Rafael Arjona Siaca złożył w lokalnej legislaturze propozycję ustawy uznającej hiszpański za język nauczania w szkołach publicznych. Projekt został zawetowany przez ówczesnego gubernatora Portoryko, a następnie, po odrzuceniu weta gubernatora przez legislaturę, ponownie odrzucony przez prezydenta Trumana.

¹ Na temat roli języka w formowaniu tożsamości zbiorowej (kulturowej, etnicznej, narodowej), zob. np.: Edwards 2009; Fishman 1973.

2.2. Ideologie i polityka językowa w latach 1949–2000

2.2.1. Hiszpański jako język narodowy

Nastroje antykolonialne po II wojnie światowej oraz zręczna polityka portorykańskich elit prowadziły do istotnych przemian. W 1948 roku za zgodą USA na wyspie przeprowadzono pierwsze wybory gubernatora (jak dotąd bowiem stanowisko to obsadzane było przez amerykańską administrację), a w 1952 roku zmienił się status polityczny wyspy.

Za rządów nowo wybranego gubernatora Luisa Muñoz Marína i jego partii Partido Popular Democrático wyspa przeszła gruntowne transformacje. W tym okresie lokalny rząd wspierał rozwój portorykańskiej tożsamości i kultury w myśl przekonania, że zależność polityczna od USA tego nie wykluczała. Prowadzona wówczas polityka nacjonalizmu kulturowego była swoistym odwróceniem wcześniejszej polityki amerykanizacji (Dávila 1997).

Portorykańskie elity przeddefiniowały miejsce i rolę hiszpańskiego, wyraźnie potwierdzając jego znaczenie jako języka narodowego. W 1949 roku powołany na stanowisko komisarza ds. szkolnictwa publicznego Mariano Villaronga ustanowił hiszpański językiem nauczania w szkołach publicznych. Z kolei poglądy gubernatora Muñoz Marína na temat języka dobrze obrazuje jedno z jego najsłynniejszych wystąpień, wygłoszone w 1953 roku przed Zgromadzeniem Ogólnym Stowarzyszenia Nauczycieli. Stwierdził wówczas, że język jest kształtowanym przez pokolenia „oddechem ducha” społeczności. Wyraził też troskę o jakość hiszpańskiego na wyspie. Wpisując się w ideologię puryzmu, uważał, że nie należy z „dwóch wielkich języków świata” czynić zubożalej mieszanki (Muñoz Marín 1985: 106–107).

Hiszpański przestał zatem być „problemem” i odzyskał należne mu miejsce niezbywalnego „prawa”. Dodatkowo, jego status potwierdził Sąd Najwyższy Portoryko, który w 1965 roku orzekł, że hiszpański będzie językiem sądów lokalnych. Językiem sądu federalnego pozostał jednak angielski.

Od końca lat 1960. rządy w Portoryko sprawują niemal naprzemiennie partie PNP i PPD. Ich odmienne stanowiska odnośnie do statusu politycznego wyspy nie miały jednak wpływu na ich postawę wobec hiszpańskiego. Jak pokazała Morris (1995), dla członków obu partii rola i znaczenie hiszpańskiego jako języka Portorykańczyków pozostały ważne, a jego status i prestiż niepodważalne. Równocześnie, w mocy pozostawało prawo z 1902 roku o dwóch językach oficjalnych.

Dopiero w 1991 roku gubernator z ramienia partii PPD, Rafael Hernández Colón, podpisał prawo ustanawiające hiszpański jedynym językiem oficjalnym wyspy. W preambule wyraźnie nawiązano do romantycznego związku między językiem a narodem (*Ley Núm. 4* 1991). Jak stwierdza

Torres González (2002: 215), przyjęcie tego prawa było manifestacją nacjonalizmu kulturowego, w świetle którego hiszpański stanowił „najwyższą ekspresję portorykańskiej kultury i narodowości” (cf. Barreto 2002).

2.2.2. Angielski jako język obywateli amerykańskich i rządu federalnego

Wraz z przywróceniem hiszpańskiemu należnego mu miejsca i roli angielski przestał być postrzegany przez rządzące elity jako zagrożenie, stając się raczej językiem przydatnym, a w sytuacji migracji do USA koniecznym (*Emigración* 1966). Rząd lokalny promował wówczas nauczanie angielskiego wśród uczniów i potencjalnych migrantów (Villaronga 1954). Dostrzeżono zatem znaczenie i użyteczność tego języka dla rozwoju jednostki i wyspy, utożsamiając go z sukcesem i postępem.

W 1993 roku nowy gubernator z ramienia partii PNP, Pedro Rosselló, złożył podpis pod prawem Ley 1, znoszącym przyjęte dwa lata wcześniej prawo o hiszpańskim jako języku oficjalnym, i ponownie ustanowił dwa języki oficjalne. W preambule podkreślono trwające od ponad dziewięciu dekad współistnienie obu języków na wyspie, zaznaczając, że nie przyniosło ono uszczerbku hiszpańskiemu i portorykańskiej kulturze (*Ley Núm. 1* 1993). Rosselló jasno podkreślił polityczne więzi Portoryko ze Stanami Zjednoczonymi i wynikającą z nich rolę angielskiego. Od czasu podpisania Ley 1 angielski i hiszpański pozostają językami oficjalnymi Portoryko.

2.2.3. Angielski i dwujęzyczność jako przydatne we współczesnym świecie

Od końca lat 1960. w szkolnictwie publicznym Portoryko promowana jest dwujęzyczność. Przyczyniły się do tego w szczególności: fakt, że od dwóch dekad nauczanie w szkołach publicznych odbywało się po hiszpańsku (przez co angielskiego nie postrzegano już jako zagrożenia), przejęcie władzy przez partię PNP, uchwalenie w 1968 roku federalnej ustawy o edukacji dwujęzycznej (*Bilingual Education Act*) oraz znacząca fala migrantów powrotnych z USA, wśród których znajdowała się liczna grupa dzieci posiadających ograniczoną znajomość hiszpańskiego (Schmidt 2014).

Wydaje się jednak, że proponowane jak dotąd rozwiązania mające pomóc w osiągnięciu dwujęzyczności w rzeczywistości promowały głównie angielski. Powołując się na własne doświadczenia i obserwacje, Muñoz Claudio (2020: 153) zauważył, że w latach 1980. i 1990. system edukacji *de facto* wspierał angielski jako język, który miał pomóc Portorykańczykom „osiągnąć postęp w przyszłości”.

Najczęściej przytaczanym przykładem programu, który spotkał się z krytyką, był „Projekt kształtowania dwujęzycznego obywatela” („Proyecto para formar un Ciudadano Bilingue” 1997). Jego zainicjowanie argumentowano, odwołując się między innymi do procesów globalizacji i faktu, że angielski stał się językiem międzynarodowym. W reakcji na ten projekt, Portorykańska Akademia Języka Hiszpańskiego podkreśliła, że angielski nie jest językiem ojczystym Portoryko, a narzucenie nauczania w całości lub częściowo w tym języku „byłoby równoznaczne ze stworzeniem sztucznej sytuacji w kraju” (*La Enseñanza* 1998: 58). Tym samym, członkowie Akademii wyrazili silne przekonanie, że językiem narodowym Portoryko jest hiszpański.

2.3. Portoryko wobec wyzwań XXI wieku

Współczesność cechującą między innymi postępujące procesy globalizacji, rozwój Internetu i technologii komunikacji cyfrowej, a angielski odgrywa rolę języka globalnego. Chociaż Portoryko pozostaje głównie hiszpańskojęzyczne – językiem tym w domu posługuje się bowiem ponad 95 procent mieszkańców wyspy (Table S1601 2022), a około 75 procent deklaruje, że mówi po angielsku „gorzej niż bardzo dobrze” (Table B06007PR 2022) – Portorykańczycy są aktywnymi użytkownikami sieci (Alvino Thomas 2021). Może to mieć wpływ na ich postawy wobec angielskiego i jego przyswajanie (por. np. Domínguez Rosado 2015). Zmianie mogą też ulegać ich praktyki językowe.

Praktyką językową daleką od puryzmu, a jednak akceptowaną w niektórych sektorach społeczeństwa jako funkcjonalna i uprawniona, może się okazać *translanguaging* (zob. np. Carroll i Sambolín Morales 2016). Zgodnie z tym ujęciem teoretycznym osoby dwujęzyczne lub wielojęzyczne nie posiadają dwóch lub więcej autonomicznych systemów językowych, ale korzystają z jednego repertuaru językowego (Vogel i García 2017). Potrzeby komunikacyjne wpływać zatem mogą na praktyki językowe w danej społeczności czy grupie.

3. Ideologie i polityki językowe w programach wyborczych PNP po 2000 roku

W tej części analizie poddano trzy programy wyborcze: (1) „Juntos hacia el cambio. Una nueva visión para Puerto Rico. Programa de Cambio y Recuperación Económica. 2009–2012” (dalej określany jako program wyborczy gubernatora Luisa Fortuño, 2009–2013); (2) „Compromiso con Puerto Rico. Programa de Gobierno” (nazywany poniżej programem gubernatora

Ricardo Rosselló, 2017-2019)²; oraz (3) „Puerto Rico Promete. Programa de Gobierno 2020. Partido Nuevo Progresista” (określany jako program gubernatora Pedro Pierluisi’ego, 2021–2024). Spośród nich, najwięcej uwagi kwestiom językowym poświęcono w programie gubernatora Rosselló.

3.1. Język hiszpański jako język narodowy (ideologia jednojęzyczności)

Program wyborczy PNP i gubernatora Luisa Fortuño odnotowuje rolę hiszpańskiego jako języka Portorykańczyków, zaznaczając, że stanowi on, obok innych elementów kultury, dobro wspólne, które nie będzie zagrożone, nawet jeśli wyspa zmieni swój status polityczny:

Kultura portorykańska – tradycje, potrawy, muzyka, tańce, sztuki wizualne, a przede wszystkim *język* – należy do wszystkich Portorykańczyków. I wbrew temu, co twierdzą nasi przeciwnicy, nic z tego nie zostanie utracone pod rządami Nowej Partii Postępowej, ani w przyszłości jako stan [USA] („Juntos” 2009: 128 wyróżnienie dodane).

Warto jednak zauważyć, że w programie tym hiszpański określono jako „nasz pierwszy język” (*nuestro primer idioma*), nie zaś *explicite* jako „język narodowy”:

Nasza młodzież i uczniowie wiedzą, że nasza kultura i *nasz pierwszy język* są bezpieczne pod rządami Nowej Partii Postępowej i w sytuacji, gdy w przyszłości Portoryko będzie stanem („Juntos” 2009: 128 wyróżnienie dodane).

Brak więc w tym kontekście bezpośrednich odwołań do narodu, zaś termin „język pierwszy” nie niesie w sobie tak bogatej symboliki jak „język narodowy” – związanej z historią, dziedzictwem kulturowym i tożsamością narodową, czy „duchem” narodu.

Program wyborczy PNP i Ricardo Rosselló nie podejmuje wątków roli hiszpańskiego jako języka narodowego i tożsamości portorykańskiej. Używany w tekście termin *nación* („naród”) pojawia się za to w odniesieniu do Stanów Zjednoczonych. W programie zwrócono co prawda uwagę na to, że około 2 procent uczniów w Portoryko wykazywało ograniczenia w posługiwaniu się językiem hiszpańskim (*limitaciones lingüísticas en español*), jednak nie skupiono się na potrzebie rozwoju tych kompetencji. W zamian zadeklarowano zamiar publikowania praw po angielsku, wyjaśniając to potrzebą realizacji zasady sprawiedliwości społecznej („Compromiso” 2016).

Co istotne, w programie Rosselló zwrócono uwagę na słabe osiągnięcia uczniów we wszystkich podstawowych obszarach (język hiszpański, język

² Gubernator Ricardo Rosselló złożył rezygnację w 2019 roku w związku z masowymi protestami po ujawnieniu tak zwanego „czatu wstydu”. Urząd tymczasowo przejął najpierw Pedro Pierluisi, a następnie powołana została Wanda Vázquez Garced (2019–2021).

angielski, nauki ścisłe, matematyka). W związku z tym zapowiedziano przeprowadzenie koniecznych reform w systemie szkolnictwa, jednak w przedstawionym w programie projekcie polityki edukacyjnej skupiono się *de facto* na języku angielskim („Compromiso” 2016).

W odróżnieniu od poprzednich, program wyborczy PNP i kandydata Pedro Pierluisi’ego jasno odniósł się do nierozzerwalnego związku hiszpańskiego z portorykańskością. Język ten został tutaj wyraźnie powiązany z tożsamością narodu portorykańskiego i potraktowany jako element dziedzictwa kulturowego. Stwierdzono:

Potwierdzamy nasze zobowiązanie wobec kultury, ponieważ kultura portorykańska – nasze tradycje, nasza kuchnia, nasza muzyka, nasze tańce, nasza sztuka, a przede wszystkim *nasz język* – należy do nas wszystkich i *jednoczy nas jako naród* („Puerto Rico Promete” 2020: 171 wyróżnienie dodane).

Ponadto, w programie czytamy, że:

Będziemy nieść przesłanie, które nie oddzieli (*extranjerice*) Portoryko od Stanów Zjednoczonych, a jednocześnie będzie bronić kultury, dziedzictwa, zwyczajów i *podstawowego języka naszego narodu*. Nasza portorykańska tożsamość nie podlega negocjacom („Puerto Rico Promete” 2020: 195 wyróżnienie dodane).

Z kolei odnosząc się do kwestii statusu politycznego, stwierdzono, że uznanie Portoryko za stan w żaden sposób nie zepchnie portorykańskiego dziedzictwa kulturowego na dalszy plan, a raczej „je wzmocni” („Puerto Rico Promete” 2020: 193). Jak wskazano, w USA 50 milionów osób mówi po hiszpańsku (co sugeruje, że zmiana statusu wcale nie musi oznaczać utraty języka i innych elementów kultury). Ponadto zauważono, że USA nie narzuciło żadnemu ze stanów angielskiego jako jedyne go języka oficjalnego, bowiem stany podejmują taką decyzję we własnym zakresie. Taką możliwością nie dysponują natomiast terytoria (a taki status posiada Portoryko). W programie przypomniano też, że (w przeszłości) na wyspie narzucono już nauczanie po angielsku. Program zdaje się więc sugerować, że zmiana statusu politycznego Portoryko na stan jest korzystna w tym sensie, że rząd federalny nie mógłby ingerować w regulowanie kwestii językowych na wyspie.

Program gubernatora Pierluisi’ego nie przewidywał jednak żadnych konkretnych działań na rzecz wzmocnienia hiszpańskiego ani podwyższania i rozwijania kompetencji uczniów w tym języku.

3.2. Angielski jako język obywateli amerykańskich i rządu federalnego (ideologia jednojęzyczności)

W programie Ricardo Rosselló bezpośrednio odniesiono się do roli angielskiego jako języka USA:

W Portoryko oprócz lokalnego rządu mamy rząd federalny, a językiem jego funkcjonowania jest angielski („Compromiso” 2016: 102).

W tekstach analizowanych programów znajdują się jednak również niebezpośrednie nawiązania do angielskiego jako języka Stanów Zjednoczonych. Znaleźć je można w zawartych w nich zapowiedziach dotyczących ułatwień dla inwestorów, dostępu obywateli do informacji oraz funduszy federalnych.

Przykładowo, w programach Rosselló i Pierluisi’ego zapowiedziano konkretne kroki mające na celu zagwarantowanie dostępu w języku angielskim do informacji, które mogłyby wesprzeć chętnych do inwestowania na wyspie.

W pierwszym z nich, w ramach inicjatywy ożywienia branży nieruchomości poprzez reaktywację niszczących i/lub opuszczonych przestrzeni, zapowiedziano:

Opracujemy ‘Interaktywną mapę nieruchomości’, w której opublikujemy – w języku angielskim i hiszpańskim – szczegóły techniczne i grafiki wszystkich struktur dostępnych do użytku komercyjnego i przemysłowego („Compromiso” 2016: 35).

Z kolei program gubernatora Pierluisi’ego wskazał konieczność

kodyfikacji przepisów w języku hiszpańskim i angielskim, tak jak w przypadku Kodeksu Przepisów Federalnych, jako narzędzia rozwoju gospodarczego, przyciągania inwestycji i zapewnienia przejrzystości ram regulacyjnych („Puerto Rico Promete” 2020: 84).

Zakładając, że w obu wypadkach celem było wyjście naprzeciw inwestorom głównie ze Stanów Zjednoczonych, zagwarantowanie im dostępu do stosownych informacji w głównym języku USA, pomogłoby zdobyć i utrzymać ich zainteresowanie wyspą.

Ponadto, program Pierluisi’ego zapowiedział, że w ramach „Portalu informacyjnego dla obywateli” (Portal Informativo Ciudadano, PIC) informacje będą dostępne w dwóch językach,

[aby] obywatel miał łatwo dostępne miejsce, które zapewnia niezbędne informacje, w języku hiszpańskim i angielskim, a także aby był w stu procentach poinformowany o wszystkich aspektach rządu, oferowanych przez niego usługach i statusie tych usług („Puerto Rico Promete” 2020: 83).

Zapewnienie obywatelom dostępu do informacji w dwóch językach jest, jak się wydaje, powiązane z polityczną zależnością wyspy od USA. Dzięki temu, przykładowo, mieszkający w Portoryko amerykańscy obywatele, w tym migranci powrotni nieposługujący się w wystarczającym stopniu hiszpańskim, mogliby bez problemu dotrzeć do potrzebnych im danych i dokumentów.

W programie gubernatora Pierluisi’ego odniesienie do angielskiego pojawia się również w kontekście nierównych możliwości pozyskiwania przez

wyspę funduszy federalnych. Głównym powodem jest, jak czytamy, jej status terytorialny, a to, co „należy poprawić”, ma między innymi związek z językiem. Istnieją bowiem

sytuacje, które wynikają z obaw (*aprensión*) związanych z kwestią języka angielskiego, dlatego będziemy pracować nad tym, aby nie stanowiło to przeszkody w zdobywaniu większych zasobów federalnych („Puerto Rico Promete” 2020: 91).

Program nie wyjaśnia dokładnie, na czym polegają owe „obawy związane z kwestią języka angielskiego”. Jednym z problemów może być jednak wciąż brak powszechnej dwujęzyczności na wyspie. W tym kontekście pozyskiwanie funduszy federalnych wydaje się wyraźnie powiązane z językiem angielskim jako głównym językiem obywateli amerykańskich.

3.3. Angielski i dwujęzyczność jako służące osiągnięciu korzyści i/lub awansu ekonomicznego i społecznego (językowy instrumentalizm i językowa przedsiębiorczość)

W programie gubernatora Fortuño nie stwierdzono wprost, że język angielski jest językiem użytecznym, a jego znajomość korzystna. Nie wskazano również bezpośrednio korzyści płynących z dwujęzyczności. Przekonania te zostały jednak wyrażone *implicite*. Przedstawiając zarys planowanej polityki dwujęzyczności, skupiono się na angielskim i w następujący sposób odniesiono się do znaczenia tego języka, jak i samej dwujęzyczności:

Nacisk na dwujęzyczność. Zwiększymy ilość czasu przeznaczanego na nauczanie angielskiego [...]. Stworzymy program ‘wirtualnej wymiany’, w którym nasi uczniowie będą ćwiczyć swoje umiejętności czytania i pisania w języku angielskim, wymieniając e-maile z uczniami z innych systemów szkolnictwa („Juntos” 2009: 120).

Odniesienia do nauki angielskiego pojawiają się również w szerszym kontekście nabywania umiejętności pracy z komputerem i stworzenia szkół technicznych.

W programie wyborczym Ricardo Rosselló poświęcono znacznie więcej uwagi angielskiemu i jego nauczaniu. O wiele dokładniej omówiono w nim też planowaną politykę językową. Bezpośrednio wyrażono, że znajomość angielskiego zapewnia lepsze perspektywy zawodowe:

Obywatele z biegłą znajomością języka angielskiego mają większe szanse na zatrudnienie („Compromiso” 2016: 103).

Podobna idea pojawia się we fragmencie, w którym przywołano autora stwierdzającego, że edukacja dwujęzyczna

stała się towarem wyłącznie dla zamożnych ludzi, którzy chcą, aby ich dzieci były w stanie opanować język angielski, żeby mogły go używać w biznesie, nauce i innych formach komunikacji z resztą świata („Compromiso” 2016: 102).

Celem proponowanej w programie Rosselló polityki językowej w szkolnictwie jest „osiągnięcie w pełni dwujęzycznego systemu edukacji” („Compromiso” 2016: 97). Dwujęzyczność określono mianem „klucza do sukcesu” (*Bilingüismo: Llave para el éxito*), a dwujęzyczną edukację przedstawiono jako narzędzie służące wzmocnieniu pozycji osób, które nie posiadają wystarczających środków materialnych, aby zapewnić sobie dobry start w życiu:

Edukacja dwujęzyczna nie jest ideologicznym rusztowaniem, ale narzędziem upodmiotowienia (*una herramienta de apoderamiento*), aby ci, którzy nie urodzili się z zasobami ekonomicznymi, mogli otworzyć się na świat i osiągnąć większe możliwości rozwoju osobistego i zawodowego („Compromiso” 2016: 102–103).

W programie zapowiedziano też szereg kroków mających na celu wzrost odsetka uczniów biegle posługujących się angielskim, w tym liczby wyspecjalizowanych szkół językowych (*escuela de idioma*), które zapewniłyby „uczniom możliwości nauki dla ich rozwoju osobistego i kulturowego”. W kontekście szkół językowych powołano się na fakt, że UNESCO wspiera edukację wielojęzyczną jako „jedyne sposoby na sprostanie wymaganiom uczestniczenia [w życiu] na poziomie krajowym i międzynarodowym” („Compromiso” 2016: 103). Ogólnie, w programie Rosselló podkreślono wagę wielojęzyczności, przytaczając przykłady państw określanych jako „potęgi edukacyjne”, które promują nauczanie więcej niż jednego języka, takie jak Japonia, Finlandia, Singapur czy Niemcy.

Przewidziano również projekty edukacyjne dla dorosłych – „angielski w konwersacji” (*inglés conversacional*) oraz kursy angielskiego „koncentrujące się na charakterze i funkcjach, jakie osoba dorosła pełni w miejscu pracy” („Compromiso” 2016: 104–105). Podejście to odzwierciedla zatem przekonanie, że znajomość angielskiego jest szczególnie użyteczna na polu zawodowym.

Zgodnie z zaproponowaną w programie gubernatora Pierluisi’ego polityką językową w edukacji szkoły dwujęzyczne (*Escuelas Bilingües*) mają dążyć do zintensyfikowania nauczania w języku angielskim od przedszkola, aż do osiągnięcia równowagi między angielskim a hiszpańskim w trzeciej klasie szkoły podstawowej. Ponadto, przedstawiono zamiar utworzenia specjalnych projektów nauki tego języka w ramach popołudniowego programu Horario Extendido („Przedłużony Plan Lekcji”) oferowanego w godzinach między 15.00 a 18.00. Uzasadniono to chęcią wsparcia rodziców pracujących poza domem („Puerto Rico Promete” 2020).

3.4. Angielski jako język globalny (uniwersalny język komunikacji)

Wątek angielskiego jako uniwersalnego języka komunikacji podjęto w sposób bezpośredni lub pośredni w dwóch z trzech analizowanych programów

wyborczych. W poniższych fragmentach angielski nie wydaje się być łączony utylitarnie ani z osiąganiem zysków materialnych, ani z inwestycją we własny kapitał ludzki. Ma tutaj raczej funkcję narzędzia mogącego umożliwić skuteczne porozumiewanie się ponad podziałami wyznaczanymi przez granice czy odległość geograficzną.

W programie gubernatora Fortuño angielski określono jako „lingua franca” i zapewniono, że ten fakt w niczym nie zmieni portorykańskiej wyjątkowości:

W dobie dzisiejszej globalizacji oczywiste jest, że zanikają bariery między regionami, krajami i stanami. Na poziomie globalnym angielski jest (obok hiszpańskiego) lingua franca, ale okoliczności te nie oznaczają, że utracone zostaną nasze idiosynkrazje – to, co nas definiuje. Wręcz przeciwnie. („Juntos” 2009: 128).

Warto zauważyć, że w kontekście „lingua franca” wymieniono również język hiszpański, jednak w drugiej kolejności i jako dopowiedzenie w nawiasie.

Poza bezpośrednim odniesieniem do roli angielskiego jako języka globalnego, przekonanie takie wyrażono także *implicite*, deklarując zamiar utworzenia i prowadzenia strony internetowej Instytutu Kultury Portorykańskiej „w co najmniej dwóch językach: hiszpańskim i angielskim” („Juntos” 2009: 133). Przygotowywanie stron internetowych instytucji kulturalnych w „co najmniej dwóch językach” – lokalnym i angielskim – jest zaś praktyką współcześnie rozpowszechnioną na świecie i ściśle związaną ze statusem angielskiego jako języka globalnej komunikacji.

Do znaczenia angielskiego jako języka międzynarodowego bezpośrednio nawiązał też program wyborczy PNP i Ricardo Rosselló, odnosząc się jednocześnie do, wspomnianej już, funkcji tego języka jako języka rządu federalnego. W dokumencie można przeczytać, że

Angielski jest używany jako pierwszy język przez ponad 300 milionów ludzi, a kolejne 350 milionów osób używa go jako drugiego języka [...]. Jest on również drugim językiem oficjalnym w około 60 państwach i w wielu organizacjach międzynarodowych. Język angielski funkcjonuje też w sferze stosunków międzynarodowych głównie w polityce, biznesie, nauce i innych kwestiach o dużym wpływie społecznym i gospodarczym. W Portoryko oprócz lokalnego rządu mamy rząd federalny, a językiem jego działania jest angielski („Compromiso” 2016: 102).

W tym samym fragmencie nawiązano zatem do podwójnej roli angielskiego na wyspie – jako języka globalnej komunikacji oraz dominującego języka głównego USA.

4. Wnioski i zakończenie

Analiza treści programów pokazuje, że dyskurs w nich zawarty w dużym stopniu odtwarza i reprodukuje kluczowe ideologie odnoszące się do hisz-

pańskiego, angielskiego i dwujęzyczności funkcjonujące w Portoryko od co najmniej kilku dekad.

Po pierwsze, ideologią obecną, choć nie zawsze bezpośrednio wyrażoną, w każdym z analizowanych programów PNP, jest uznanie angielskiego i dwujęzyczności za istotne w kontekście możliwych korzyści ekonomicznych, czy też szans zawodowych i awansu społecznego – zarówno jednostki, jak i całej społeczności (językowy instrumentalizm i językowa przedsiębiorczość).

Po drugie, w programach PNP znaleźć można stwierdzenia i deklaracje odnoszące się do hiszpańskiego jako języka Portorykańczyków, choć hiszpański nie zawsze jest określony wprost jako język „narodowy”. Wpisują się one w ideologię jednojęzyczności wiążącą język z narodem. Ich obecność potwierdza – jak pokazała cytowana wcześniej Morris (1995) – że hiszpański pozostaje ważnym elementem portorykańskości, również dla zwolenników przyłączenia wyspy do USA. Niemniej jednak, przedstawiane w programach propozycje polityki językowej koncentrują się na rozwijaniu kompetencji przede wszystkim w języku angielskim. To z kolei jest zbieżne ze wspomnianym spostrzeżeniem Muñoza Claudio, który zauważył, że mimo oficjalnej polityki promującej dwujęzyczność, system szkolnictwa w latach 1980. i 1990. promował głównie ten właśnie język (2020).

Po trzecie, w analizowanych programach wyborczych przywoływana jest, chociaż zwykle niebezpośrednio, rola i znaczenie angielskiego jako języka obywateli amerykańskich oraz rządu federalnego (ideologia jednojęzyczności). Wskazują przy tym na obszary, w których należałoby poprawić w Portoryko dostęp do różnego typu informacji w tym języku.

Po czwarte, w dokumentach wyrażone jest uznanie statusu angielskiego jako języka globalnego i uniwersalnego języka komunikacji. Natomiast hiszpański, będący językiem dominującym w większości krajów regionu Ameryki Łacińskiej oraz jednym z języków o największej liczbie użytkowników na świecie, jest zazwyczaj traktowany jako język lokalny – język Portoryko.

I wreszcie, żaden z programów nie odnosi się do mieszanych praktyk językowych, takich jak na przykład *translanguaging*. Języki są zatem, w myśl ideologii puryzmu, postrzegane i traktowane jako oddzielne i funkcjonujące osobno, podczas gdy rzeczywiste praktyki językowe niektórych Portorykańczyków mogą być zgoła inne.

Głos polityków a nowa rzeczywistość językowa

Z dala od świata polityki Portorykańczycy żyją własnym życiem, są uczestnikami zachodzących zmian i podejmują własne decyzje językowe. Badania z lat 2010. sugerują, że w niektórych sektorach społeczeństwa hiszpański może nie być już traktowany jako kluczowy element tożsamości

portorykańskiej (np. Domínguez Rosado 2015). Zdaje się to potwierdzać również ankieta Portorykańskiej Akademii Języka Hiszpańskiego (ACAPLE), przeprowadzona w 2023 roku, w której wzięło udział prawie tysiąc osób. Wykazała ona, że chociaż 96 procent respondentów uważa, że „istnieje związek między hiszpańskim a kulturą portorykańską” (co świadczy o tym, że w społeczeństwie rozpowszechnione jest przekonanie, iż język hiszpański jest językiem Portoryko), to jednak jedynie mniej niż połowa, bo 46 procent, zgodziło się z twierdzeniem, że „bycie Portorykańczykiem oznacza mówienie po hiszpańsku” (co pokazuje ich indywidualne postawy i odczucia). Ze stwierdzeniem tym „częściowo” zgodziło się 36 procent ankietowanych, a 17 procent było przeciwnego zdania, wybierając opcję „nie zgadzam się”.

Ankieta pokazała równocześnie, że młodzi ludzie stosunkowo liberalnie podchodzą do języka hiszpańskiego. Aż 70 procent respondentów potwierdziło, że w środowisku rodzinnym osobom niepełnoletnim zdarza się posługiwać w rozmowach między sobą językiem angielskim: 27 procent przyznało, że robią to „często”, a 40 procent, iż „czasami” („ACAPLE Ausculta” 2023).

W swoim komunikacie ACAPLE nie podaje informacji na temat charakterystyki demograficznej respondentów, takich jak poziom wykształcenia i miejsce zamieszkania. Ważne jest jednak, by badania na ten temat kontynuować we wszystkich sektorach społeczeństwa portorykańskiego i na obszarze całej wyspy. Wyniki mogą bowiem rzucić nowe światło z jednej strony na ewentualne zmiany ideologii językowych na wyspie, a z drugiej – na rzeczywiste praktyki językowe Portorykańczyków, ich indywidualne postawy wobec obu języków i dwujęzyczności, a także ewentualnie praktyki mieszane, takie jak *translanguaging*.

Literatura

- ACAPLE Ausculta Mediante Encuesta El Estado Actual de La Lengua En Puerto Rico, 2023, Academia Puertorriqueña de La Lengua Española. <https://www.academiapr.org/?view=article&id=312&catid=25>.
- Algrén de Gutiérrez Edith, 1987, *The movement against teaching English in schools of Puerto Rico*, Lanham, MD: University Press of America.
- Alvino Thomas Clay, 2021, *Estadísticas de la situación digital de Puerto Rico en el 2020-2021*, Branch Agencia, <https://branch.com.co/marketing-digital/estadisticas-de-la-situacion-digital-de-puerto-rico-en-el-2020-2021/>.
- Ayala César J. i Bernabe Rafael, 2007, *Puerto Rico in the American century: A history since 1898*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Barreto Amílcar Antonio, 2002, *Nationalism, language policy, and nested games in Puerto Rico*, „Caribbean Studies” 30 (1), s. 18–51.
- Bourdieu Pierre, Passeron Jean-Claude, 2006, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Carroll Kevin S. i Sambolín Morales Astrid N., 2016, *Using university students' L1 as a resource: Translanguaging in a Puerto Rican ESL classroom*, „Bilingual Research Journal” 39 (3–4), s. 248–262. DOI: 10.1080/15235882.2016.1240114.
- Cavanaugh Jillian R., 2020, *Language ideology revisited*, „International Journal of the Sociology of Language” 263, s. 51–57. DOI: 10.1515/ijsl-2020-2082.
- Compromiso Con Puerto Rico. Programa de Gobierno*, 2016, https://issuu.com/coleccionpuertorriquena/docs/2016_pnp_programa_de_gobierno.
- Dávila Arlene M., 1997, *Sponsored identities: Cultural politics in Puerto Rico*, Philadelphia: Temple University Press.
- De Costa Peter, Park Joseph i Wee Lionel, 2016, *Language Learning as Linguistic Entrepreneurship: Implications for Language Education*, „The Asia - Pacific Education Researcher” 25 (5–6), s. 695–702. <https://doi.org/DOI:10.1007/s40299-016-0302-5>.
- Domínguez Rosado Brenda, 2015, *The unlinking of language and Puerto Rican identity: New trends in sight*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Edwards John, 2009, *Language and identity. An introduction*, Cambridge-New York: Cambridge University Press.
- Emigración*, 1966, San Juan: Division de Educación de la Comunidad-Departamento de Instrucción Pública.
- Fishman Joshua A., 1973, *Language and nationalism: Two integrative essays*, Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Fuller Janet M., 2019, *Ideologies of language, bilingualism, and monolingualism*, [w:] *The Cambridge Handbook of Bilingualism*, red. De Houwer Annick i Ortega Lourdes, Cambridge: Cambridge University Press, s. 119–134.
- Heller Monica, 2010, *The commodification of language*, „Annual Review of Anthropology” 39, s. 101–114.
- Irvine Judith T., 2012, *Language ideology*, „Oxford Bibliographies”. DOI: 10.1093/obo/9780199766567-0012.
- Juntos hacia el cambio. Una nueva visión para Puerto Rico. Programa de cambio y recuperación económica. 2009-2012*, 2009, https://issuu.com/bibliotecaap/docs/programa_de_gob_del_pnp.
- La enseñanza del español y del inglés en Puerto Rico. Una polémica de cien años*, 1998, San Juan: Academia Puertorriqueña de la Lengua Española.
- Ley Núm. 1 de 1993*. 1993. <https://bvirtualogp.pr.gov>.
- Ley Núm. 4 de 1991*. 1991. <https://bvirtualogp.pr.gov>.
- Morris Nancy, 1995, *Puerto Rico: Culture, politics, and identity*, Westport, Conn.: Praeger.
- Muñoz Claudio Aníbal, 2020, *Del fracaso al éxito: el bilingüismo en la educación pública de Puerto Rico*, Publicaciones Gaviota.
- Muñoz Marín Luis, 1985, *La personalidad puertorriqueña en el Estado Libre Asociado*, [w:] *Del cañaveral a la fábrica. cambio social en Puerto Rico*, red. Eduardo Rivera Medina, Rafael L. Ramírez, Río Piedras, P.R.: Ediciones Huracán, Inc., s. 99–108.
- Navarro José Manuel, 2010, *Creating tropical Yankees. social science textbooks and U. S. ideological control in Puerto Rico, 1898–1908*, New York, NY: Routledge.
- Negrón de Montilla Aida, 1975, *Americanization in Puerto Rico and the public-school system. 1900–1930*, San Juan: Editorial Universitaria Universidad de Puerto Rico.
- Osuna Juan José, 1949, *A history of education in Puerto Rico*, Río Piedras: Editorial de la Universidad de Puerto Rico.

- Park Joseph Sung-Yul i Wee Lionel, 2021, *World Englishes and the commodification of language* [w:] *Bloomsbury World Englishes. Volume 2 Ideologies*, red. Rani Rubdy, Tupas Ruanni i Saraceni Mario, London: Bloomsbury Academic, s. 64–80.
- Proyecto para formar un Ciudadano Bilingue*, 1997, Departamento de Educación, Gobierno de Puerto Rico.
- Puerto Rico Promete. Programa de Gobierno 2020. Partido Nuevo Progresista*, 2020, https://issuu.com/coleccionpuertorriquena/docs/plataforma_20de_20gobierno_20pnp_202020.
- Resnick Melvin C., 1993, *ESL and language planning in Puerto Rican education*, „TESOL Quarterly” 27 (2), s. 259–75. DOI: 10.2307/3587146.
- Ruiz Richard, 1984, *Orientations in language planning*, „NABE Journal” 8 (2), s. 15–34. DOI: 10.1080/08855072.1984.10668464.
- Schieffelin Bambi B., Woolard Kathryn A. i Kroskrity Paul V. (red), 1998, *Language Ideologies: Practice and Theory*, New York–Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt Jorge R., 2014, *The politics of English in Puerto Rico’s public schools*, Boulder: First Forum Press.
- Table B06007PR*, 2022, Census Bureau Tables, <https://data.census.gov/>.
- Table S1601*, 2022, Census Bureau Tables, <https://data.census.gov>.
- Torres-González Roamé, 2002, *Idioma, bilingüismo y nacionalidad: La presencia del inglés en Puerto Rico*, San Juan: Editorial de la Universidad de Puerto Rico.
- Villaronga Mariano, 1954, *Program of education for Puerto Rican migrants*, „The Journal of Educational Sociology” 28 (4), s. 146–150. DOI: 10.2307/2264112.
- Vogel Sara i García Ofelia, 2017, *Translanguaging* [w:] *Oxford research encyclopedia of education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.181>.
- Wiley Terrence G., 2000, *Continuity and Change in the Function of Language Ideologies in the United States*, [w:] *Ideology, Politics and Language Policy. Focus on English*, red. Ricento Thomas, Amsterdam-Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company, s. 67–86.
- Woolard Kathryn A. i Schieffelin Bambi B., 1994, *Language Ideology*, „Annual Review of Anthropology” 23, s. 55–82.

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza ideologii językowych odnoszących się do języka hiszpańskiego, angielskiego oraz dwujęzyczności zawartych w programach wyborczych (*programa de gobierno*) Nowej Partii Postępowej (Partido Nuevo Progresista, PNP) w Portoryko po 2000 roku. W artykule skupiono uwagę na wyrażonych w programach przekonaniach, deklaracjach i zamiarach wpisujących się w główne ideologie językowe obecne na wyspie i dotyczących takich aspektów, jak: (1) hiszpański jako język narodowy Portorykańczyków (ideologia jednojęzyczności); (2) angielski jako język obywateli amerykańskich i rządu federalnego USA (ideologia jednojęzyczności); (3) angielski jako zasób służący osiągnięciu korzyści ekonomicznych i/lub awansu społecznego (ideologia językowego instrumentalizmu i/lub językowej przedsiębiorczości); (4) dwujęzyczność jako zasób służący osiągnięciu korzyści ekonomicznych i/lub awansu społecznego (ideologia językowego instrumentalizmu i/lub językowej przedsiębiorczości); (5) angielski jako język globalny (postrzegany jako uniwersalny środek komunikacji). Przeanalizowano programy zaprezentowane w wyborach powszechnych, w wyniku których kandydaci PNP zostali wybrani na stanowisko gubernatora: Luis Fortuño (2009–2013), Ricardo Rosselló (2017–2019)

i Pedro Pierluisi (2021–2024). Programy te przeanalizowano w kontekście debat językowych, które wpisują się w długą historię współistnienia na wyspie języka hiszpańskiego oraz angielskiego po 1898 roku.

Słowa kluczowe: Portoryko; ideologia językowa; język hiszpański; język angielski; program wyborczy; Nowa Partia Postępowa; dwujęzyczność